PRIRUČNIK ZA MEDIJSKU PISMENOST

Lipanj, 2025

Alati, aplikacije i metodologije

U IME OBITELJI, HRVATSKA ODLUČITE PROJEKT

Co-funded by the European Union

Uvod

Prema široko prihvaćenoj definiciji, medijska pismenost uključuje mogućnost pristupa, analize, procjene i stvaranja medijskih poruka u različitim oblicima. Priručnik **za medijsku pismenost** zajednički je ishod **hackathona medijske pismenosti**, organiziranog u okviru projekta DECIDE. Ovaj skup alata objedinjuje zbirku inovativnih digitalnih alata, aplikacija i metodologija osmišljenih za jačanje medijske pismenosti, potporu demokratskom sudjelovanju i borbu protiv dezinformacija u digitalnom dobu.

Tijekom dvodnevnog online hackathona 105 sudionika – uključujući građane, mlade, stručnjake za medijsku pismenost, stručnjake za digitalni razvoj i predstavnike partnerskih organizacija – radilo je u interdisciplinarnim timovima kako bi se uhvatili u koštac sa stvarnim izazovima povezanim s medijskom i informacijskom pismenošću. Njihova zadaća: sukreirati praktična i skalabilna rješenja primjenom multidisciplinarnog pristupa temeljenog na tehnologiji, uključujući upotrebu umjetne inteligencije (AI).

Ovaj skup alata obuhvaća najbolje ideje i ishode događanja, nudeći edukatorima, akterima civilnog društva, kreatorima politika i građanima skup djelotvornih alata i koncepata koji se mogu implementirati, prilagoditi ili dodatno razviti u različitim lokalnim i europskim kontekstima.

Ovaj je skup alata kompilacija učinkovitih alata, aplikacija ili metodologija kojima se promiče medijska pismenost i bori protiv dezinformacija suradničkim, multidisciplinarnim pristupom. Namijenjeni su krajnjem korisniku, odnosno orijentirani su na suočavanje i praktičnu primjenu građana u svakodnevnom životu.

U eri u kojoj su građani okruženi i zasićeni velikom količinom informacija i velikom snagom medijskog utjecaja, osim provjere izvora informacija, građani bi trebali savladati vještine svoje kritičke analize – građani moraju postati medijski pismeni – pristupiti i birati izvore informacija, kritički promišljati o kvaliteti ponuđenih informacija, nadopunjavati i provjeravati iz drugih izvora te razvijati svoje digitalne kompetencije.

Kroz predložene metodologije koje pruža Priručnik, građani se potiču na provjeru i kritičku analizu dostupnih medijskih sadržaja te dobivanje točnih i sveobuhvatnih informacija, kao važnog temelja, između ostalog, za demokratsko sudjelovanje.

Ciljevi

Glavni su ciljevi Alata za medijsku pismenost:

Promicanje medijske pismenosti

U današnjem brzom informacijskom okruženju, pojedinci su izloženi ogromnim količinama sadržaja na brojnim platformama. Medijska pismenost – sposobnost kritičke procjene i tumačenja medijskih poruka – ključna je za snalaženje u ovoj složenosti. Ovaj skup alata pruža praktične alate i obrazovne metodologije koje korisnicima omogućuju:

- razlikovati vjerodostojne i manipulativne izvore,
- razumjeti kako mediji utječu na percepciju i ponašanje i
- razvijati vještine neovisnog kritičkog razmišljanja.
  Promicanje medijske pismenosti ključno je za njegovanje informiranih, promišljenih i otpornih građana.

Suprotstavljanje dezinformacijama

Kampanje dezinformiranja i misinformiranja predstavljaju ozbiljnu prijetnju demokratskim društvima, posebno tijekom izbora, kriza i izvanrednih stanja u području javnog zdravlja. Lažni narativi mogu narušiti povjerenje u institucije, podijeliti zajednice, pa čak i potaknuti nasilje. Ovaj skup alata uključuje rješenja osmišljena za:

- otkrivanje obmanjujućeg ili štetnog sadržaja s pomoću digitalnih alata (uključujući umjetnu inteligenciju),
- podizanje svijesti o uobičajenim tehnikama dezinformiranja i
- osiguravanje djelotvorne strategije za sprječavanje njihovog širenja.
  Borba protiv dezinformacija nije samo tehnički izazov, već i građanska odgovornost.

Poticanje demokratskog sudjelovanja

Dobro informirana javnost kamen je temeljac funkcionalne demokracije. Kada ljudi imaju alate za kritičko bavljenje medijima i informacijama, veća je vjerojatnost da će sudjelovati u građanskom životu – od glasanja i akcije zajednice do političkih rasprava. Rješenja u ovom skupu alata:

- poticanje konstruktivnog javnog diskursa,
- osposobljavanje pojedinaca da smisleno doprinose demokratskim procesima i
- premošćivanje jaza između građana i donositelja odluka.
  Poticanjem aktivnog, angažiranog građanstva jačamo demokratske vrijednosti na lokalnoj i europskoj razini.

Poticanje inovacija kroz suradnju

Složeni izazovi kao što su manipulacija medijima i digitalna polarizacija ne mogu se riješiti izolirano. Zato je ovaj hackathon okupio građane, mlade, tehnologe, edukatore i medijske stručnjake u interdisciplinarne timove.
Skup alata odražava vrijednost:

- različite perspektive,
- zajedničko rješavanje problema i
- kreativno eksperimentiranje.
  Inovacije napreduju kada različiti sektori i skupovi vještina rade zajedno – a ovaj skup alata dokaz je tog procesa.

Podrška skalabilnosti i integraciji

Za stvarni učinak, rješenja moraju prijeći fazu prototipa i prilagoditi se ili skalirati na stvarne postavke. Mnogi alati i koncepti razvijeni tijekom hackathona dizajnirani su imajući na umu implementaciju i integraciju - posebno unutar platforme DECIDE.
Time se osigurava sljedeće:

- rješenja mogu doprijeti do šire publike,
- biti lokalizirani u određenim zajednicama i
- dodatno poboljšavanje povratnim informacijama korisnika.
  Skalabilnost i integracija ključni su za osiguravanje dugoročne relevantnosti i korisnosti stvorenih alata.

Co-funded by the European Union

Pregled hackathona

Hackathon medijske pismenosti, održan online od 11. do 12. lipnja 2025., bio je četvrti događaj u seriji projekata DECIDE, čiji je domaćin bila U ime obitelji. Zamišljen kao interaktivno, interdisciplinarno iskustvo, hackathon je svakodnevno okupio više od 130 sudionika iz Hrvatske, Austrije i Litve, uključujući građane, mlade, edukatore, digitalne stručnjake i medijske profesionalce.

Ovaj dvodnevni događaj bio je usmjeren na istraživanje izazova i mogućnosti medijske pismenosti u digitalnom dobu – eri obilježenoj brzim širenjem informacija, utjecajem novih tehnologija poput umjetne inteligencije i sve većom vidljivošću dezinformacija i dezinformacija.

Struktura i format

Hackathon je izgrađen na dva ključna stupa: inspiraciji i inovaciji. 1. dan bio je usmjeren na postavljanje okvira: sudionici su prisustvovali stručnim predavanjima o temeljima medijske pismenosti, psihologiji i taktikama dezinformacija te društvenim učincima dezinformacija. 2. dan dublje je proučio ulogu umjetne inteligencije u provjeri medija, predstavljajući alate iz stvarnog svijeta i slučajeve upotrebe za provjeru činjenica i evaluaciju sadržaja potpomognutu umjetnom inteligencijom. Svaki dan završavao je interaktivnim raspravama i sesijama pitanja i odgovora uživo, tijekom kojih su sudionici aktivno surađivali s govornicima i razmjenjivali mišljenja, ideje i iskustva.

Glavni govornici i teme

- Prof. dr. sc. Igor Kanižaj (Hrvatsko katoličko sveučilište): Zašto je medijska pismenost važna?
- Vlatka Polšak Palatinuš (Narod.hr): Dezinformacije i provjera činjenica: između istine i kontrole
- Dr. Luka Šikić (Hrvatsko katoličko sveučilište): Vrhunac umjetne inteligencije u provjeri činjenica
- Boris Havel (Fakultet političkih znanosti): Studija slučaja – Izrael i Hamas: Jesu li mainstream mediji strana u ratu?

Ti su razgovori istaknuli ne samo tehničke i akademske dimenzije medijske pismenosti, već i etička i građanska pitanja koja ona postavlja – uključujući ulogu platformi, povjerenje javnosti i način na koji pojedinci mogu biti osnaženi za snalaženje u složenim medijskim okruženjima.

Najvažnije značajke učenja

Sudionici su upoznali:

u ime obitelji

World Youth Alliance Southeast Europe

PLATTFORM CHRISTDEMOKRATIE

ATEITININKAI

- definicije i ključne pojmove povezane s medijskom pismenošću, dezinformacijama i dezinformacijama
- utjecaj platformi društvenih medija i tehnologija u nastajanju na kvalitetu informacija
- ulogu provjeravatelja činjenica i kontroverza oko njihovih percipiranih predrasuda
- stvarne primjere AI alata za automatizirano otkrivanje i provjeru dezinformacija
- učenje temeljeno na slučajevima o medijskom uokvirivanju i pristranosti tijekom izvještavanja o sukobima
- osim toga, prikazani su relevantni statistički podaci, kao što su:
    - 72,4 % roditelja u Hrvatskoj upisalo bi svoju djecu na tečaj medijskog obrazovanja (EU Kids Online, 2017.)
    - Samo 20 % odraslih Hrvata imalo je priliku formalno naučiti analizirati i kritički vrednovati medije (IPSOS Omnibus, 2022.)

Ishod: Ideja za akciju

Nakon stručnih sesija, sudionici su podijeljeni u interdisciplinarne timove i predstavljeni su izazovima medijske pismenosti u stvarnom svijetu. Uz podršku mentora i facilitatora, timovi su počeli razvijati konkretne digitalne alate, aplikacije i metodologije za suzbijanje dezinformacija i poticanje odgovorne upotrebe medija.

Hackathon je kulminirao s:

- nizom timskih prezentacija prototipnih ideja i koncepata
- povratnim informacijama stručnjaka od mentora i sudaca, uključujući predstavnike nevladinih organizacija, tehnologe i kreatore politika EU-a
- odabirom 15 najboljih ideja koje su predstavljene u ovom Priručniku i razmatrane za daljnji razvoj i integraciju u platformu DECIDE

Provjeravatelji činjenica

Iako su **provjeravatelji činjenica** (*fact-checkers*) element koji poboljšava kvalitetu medijskog sadržaja i mogu doprinijeti u borbi protiv dezinformacija i širenja misinformacija, njihova praktična primjena pokazala je mnoge nedostatke. Fokusirajući se na borbu protiv lažnih vijesti u medijskom prostoru i na društvenim mrežama, i sami su, prema svjedočanstvima sudionika i zaključcima stručnjaka, pokazali snažnu dozu pristranosti i angažiran pristup, pri čemu je istina često ostala zanemarena kategorija. Stoga se građanima savjetuje da informacije objavljene o *fact-checkerima* ne uzimaju zdravo za gotovo. Podaci *fact-checkera* također su često manipulativni sami po sebi, ali su također usredotočeni na efemerne teme, a također često gledaju na teme iz jednog kuta. Građanima se savjetuje da uspoređuju izvore različitih *fact-checkera* i, kao i u svakom drugom novinskom tekstu, obrate pozornost na dvostruku provjeru istih informacija u drugim izvorima, posebno u studijama koje se temelje na znanstvenom aparatu. Građani mogu posjetiti internetske stranice: Međunarodna mreža za provjeru činjenica ili Europski opservatorij za digitalne medije.

Naziv alata/projekta: Provjeravatelji činjenica

Kratki opis: Metodologija podizanja svijesti i alat za izgradnju navika provjere koji potiče građane da kritički procijene same platforme za provjeru činjenica i usporede više izvora prije donošenja zaključaka.

Svrha / problem koji rješava: Iako su *fact-checkeri* često pozicionirani kao konačni arbitri istine, njihove vlastite pristranosti, selektivnost i ograničeni opseg mogu potkopati povjerenje javnosti. Ova inicijativa promiče nijansiranije razumijevanje provjere činjenica, potičući korisnike da preispitaju kako se proizvode "provjerene" informacije i da pristupe svim sadržajima – uključujući provjeru činjenica – s kritičkim razmišljanjem.

Ciljana publika:

- Javnost
- Nastavnici
- Studenti medija i komunikacija
- Organizacije civilnog društva
- Potrošači vijesti i digitalni građani

Ključne značajke / metodologija:

- Educira korisnike o **tome kako procijeniti** organizacije za provjeru činjenica

- Potiče **usporedbu između više provjeravatelja činjenica** kako bi se uočila pristranost ili nedosljednost
- Promiče korištenje znanstvenih **studija** i primarnih izvora uz medijske tvrdnje
- Predlaže redovitu upotrebu **neovisnih mreža** kao što su:
    - Međunarodna mreža za provjeru činjenica (IFCN)
    - Europski opservatorij za digitalne medije (EDMO)
- Naglašava važnost konteksta**, dugoročnih obrazaca** i pouzdanosti izvora
- Skreće pozornost na **efemernu prirodu** mnogih provjerenih priča i opasnosti fokusiranja samo na popularne teme

Korištene tehnologije:

- Web stranica ili središte mobilnih resursa koje navodi i uspoređuje provjeritelje činjenica
- Koncept proširenja preglednika koji upozorava korisnike kada čitaju sadržaj koji pregledava više provjeravatelja činjenica
- Baza podataka koja povezuje znanstvena istraživanja s temama koje se često provjeravaju

Status:

Obrazovni koncept i metodologija; prikladno za integraciju u kampanje podizanja svijesti, školske kurikulume ili kao modul digitalne pismenosti.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte obrazovni sadržaj ili kratki modul e-učenja o provjeri činjenica kritičkog mišljenja
- Izradite digitalni alat "Compare the Checkers" za platformu DECIDE
- Udružite se s edukatorima medijske pismenosti i organizacijama za nadzor za pilot upotrebu u školama i grupama u zajednici
- Uključite ovaj modul u kampanje podizanja svijesti javnosti i programe građanskog obrazovanja

Pravo na pristup informacijama

Postmoderni kontekst i digitalno doba hiperprodukcije otežavaju građanima donošenje potpunih i sveobuhvatnih prosudbi. Stoga, često u želji da se zaštite od medijske manipulacije, dezinformacija i misinformacija, građani padaju pod utjecaj neprovjerenih i nepouzdanih informacija na društvenim mrežama, konzumiraju opskurne izvore i padaju pod utjecaj "teoretičara zavjere" i ideologa koji nude "trenutna" rješenja složenih pitanja društvene stvarnosti. U tom kontekstu, građanima se preporučuje da prije donošenja cjelovitih presuda, a posebno prije javnog dijeljenja, širenja i komentiranja određenih sadržaja, provjere, **konzultirajući druge izvore**, tražeći, budući da imaju sva zakonska prava, konkretne informacije od nadležnih državnih i drugih institucija. **Pravo na pristup informacijama** nije i nikada ne bi trebalo biti rezervirano samo za medije, već bi trebalo biti dostupno svakom zainteresiranom pojedincu.

Naziv alata/projekta: Upoznajte svoje pravo: pristup informacijama za sve

Kratki opis: Inicijativa za građansko osnaživanje koja promiče pravo svakog građanina na pristup službenim i provjerljivim informacijama javnih institucija, potičući informirano donošenje odluka izvan nepouzdanog internetskog sadržaja.

Svrha / problem koji rješava: U digitalnom okruženju preplavljenom fragmentiranim sadržajem i emocionalnim narativima, građani često pribjegavaju teorijama zavjere ili nepouzdanim izvorima iz zbunjenosti ili nepovjerenja. Ovaj projekt naglašava da svi – ne samo novinari – imaju zakonsko pravo na pristup točnim, službenim informacijama i potiče aktivno korištenje institucionalnih kanala za provjeru tvrdnji prije dijeljenja ili reagiranja.

Ciljana publika:

- Građani svih dobnih skupina
- Mladi i studenti
- Edukatori i knjižničari
- Organizacije civilnog društva
- Novinari i aktivisti iz zajednice

Ključne značajke / metodologija:

- Promiče svijest o **zakonskom pravu na javne informacije** (zakoni o slobodnim informacijama, pristup institucionalnim podacima)
- Potiče korištenje **službenih portala, repozitorije podataka i izravne upite** državnim institucijama

- Suprotstavlja se trendu pretjeranog oslanjanja na **narative društvenih medija** ili neprovjerene influencere
- Konzultiranja **više službenih i znanstvenih izvora** prije formiranja ili dijeljenja mišljenja
- Naglašava ulogu individualnog **djelovanja** u traženju informacija, a ne samo medija

Korištene tehnologije:

- Potencijalni razvoj portala **za javni pristup informacijama** (agregator resursa FOI-ja po zemlji)
- Edukativna mikrostranica s vodičima: "Kako zatražiti službene informacije"
- Integracija s DECIDE-ovim alatima za građane za slanje zahtjeva za informacijama ili provjeru vjerodostojnosti izvora

Status:

Strukturirani koncept podizanja svijesti, s potencijalom za razvoj u materijale za građansko obrazovanje ili kampanje za digitalna prava.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Izradite kratka videa s objašnjenjima i vodiča o pravima na informacije koji se mogu preuzeti
- Udružite se s pravnim i građanskim tehnološkim organizacijama kako biste pružili predloške zahtjeva za FOI
- Lokalizirajte resurse po zemlji (npr. Hrvatska, Austrija, Litva) unutar platforme DECIDE
- Uključite u nastavne planove i programe medijske pismenosti ili javne edukacije za građane i studente

Tko piše?

Pogreška koja vrlo često dovodi do širenja dezinformacija je činjenica da se konzultira samo sadržaj, koji ne samo da se ne provjerava u drugim izvorima, već se vrlo rijetko dovoljno pažnje posvećuje tome tko je stvorio informaciju, odnosno ne postavlja se pitanje tko piše. Novinari su, kao što smo naučili na radionicama od dugogodišnjih novinara i urednika, također ljudi koji imaju svoje stavove koje na ovaj ili onaj način ugrađuju u vlastiti tekst. Jedna od široko rasprostranjenih zabluda je da su novinari uvijek neovisni i objektivni promatrači i da ih kao takve ne treba ispitivati. Prije donošenja suda o medijskom sadržaju **potrebno je informirati se o dosadašnjem radu novinara**, posebno prilikom savjetovanja i tumačenja sadržaja ležernijih novinarskih oblika kao što su kolumne i komentari. Treba se usredotočiti ne samo na dosadašnji rad novinara, iz kojeg često možemo iščitati ponavljanje određenih stavova i oponašanje vlastitih vrijednosti i svjetonazora, već i razmotriti kako su reagirali novinarovi prethodni tekstovi - je li na sudu osuđen za klevetu, je li se pokazalo da su neke od teza koje je prethodno iznio bile nepouzdane, netočne i lažne, te je li novinar osobno povezan s određenim političkim i društvenim strukturama u čije ime piše.

Naziv alata/projekta: Provjera autora: tko stoji iza riječi?

Kratki opis: Metodologija i alat za podizanje svijesti koji potiče čitatelje da gledaju dalje od sadržaja i ispitaju identitet, vjerodostojnost i pripadnost novinara ili autora koji ga proizvode.

Svrha / problem koji rješava: U doba preopterećenosti informacijama, ljudi se često usredotočuju isključivo na sadržaj članka bez dovođenja u pitanje autorove povijesti pisanja, pristranosti ili pripadnosti. Ovaj nedostatak nadzora povećava rizik od širenja dezinformacija zaogrnutih uvjerljivim ili emocionalno nabijenim pisanjem. Ovaj alat pomaže korisnicima da razviju navike za procjenu **vjerodostojnosti i pozadine kreatora sadržaja** prije prihvaćanja ili dijeljenja njihovog rada.

Ciljana publika:

- Čitatelji općih vijesti
- Studenti i nastavnici
- Medijski i komunikacijski stručnjaci
- Blogeri, influenceri i amaterski kreatori sadržaja
- Građanski aktivisti i kritički čitatelji

Ključne značajke / metodologija:

- Potiče korisnike da **pitaju tko piše**, a ne samo što se piše

- Preporučuje istraživanje autorovog **prethodnog rada, javnih pripadnosti i povijesti točnosti**
- Savjetuje oprez s **mišljenjima, kolumnama i ležernim novinarskim oblicima**
- Predlaže provjeru je li autor bio uključen u slučajeve klevete ili kontroverze
- Ističe potrebu za procjenom mogućih **sukoba interesa ili političkih veza**
- Naglašava obrasce u autorskom tonu, uokvirivanju i ideološkom stavu

Korištene tehnologije:

- Koncept dodatka za **preglednik ili widgeta za provjeru sadržaja** koji povezuje autore s njihovim prethodnim publikacijama
- Proširenja tražilica za praćenje medijskih pojavljivanja i citata autora
- Edukativni materijal u programima medijske pismenosti sa studijama slučaja iz stvarnog života

Status:

Konceptualna metodologija; pogodno za integraciju u medijsko obrazovanje, rasprave o novinarskoj etici ili platforme za digitalnu pismenost.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte prototip alata **ili jednostavnu bazu podataka za pretraživanje za provjeru prošlosti novinara**
- Uključite provjere vjerodostojnosti autora kao **modul u DECIDE-ov odjeljak medijske pismenosti**
- Izradite sadržaj s objašnjenjem ili planove lekcija (npr. "Kako istražiti novinara")
- Surađujte s organizacijama za nadzor medija na razvoju etičkih kriterija za recenziju autora

Co-funded by the European Union

Tko je vlasnik medija?

Iako se *o fact-checkerima* često govori u javnoj sferi, često se gubi iz vida još jedan važan element, a to je **propitivanje vlasništva nad medijima**, koje, unatoč zaštitnim mehanizmima, uvijek u većoj ili manjoj mjeri određuje smjer u kojem se oblikuje narativ i urednička politika određenog medija. Osim tko piše, važno je da čitatelji postave pitanje za koga pišu. Ako su, primjerice, vlasnici medija bliski političkoj stranci ili imaju vlasnički udio u tvrtki, potrebno je obratiti posebnu pozornost na pristranost tekstova pri procjeni istih pojava, a još više pri procjeni njihovih protivnika i suparnika.

Naziv alata/projekta: Slijedite vlasnika: razumijevanje pristranosti vlasništva nad medijima

Kratki opis: Strategija podizanja svijesti javnosti i komponenta digitalne pismenosti koja educira građane da istraže vlasničke strukture medija i kako ti odnosi mogu oblikovati uredničku pristranost i uokvirivanje sadržaja.

Svrha / problem koji rješava: Čak i kada se medijski sadržaj čini profesionalnim i činjeničnim, na njega mogu utjecati vlasnički interesi – politički, korporativni ili ideološki. Ne pitajući *tko je vlasnik medija*, publika riskira apsorbirati pristrane narative bez prepoznavanja temeljnih motiva. Ova inicijativa omogućuje čitateljima da prate te skrivene utjecaje i donose informiranije prosudbe o vjerodostojnosti sadržaja.

Ciljana publika:

- Javnost
- Sveučilišni studenti i istraživači
- Istraživački novinari
- Organizacije civilnog društva
- Kreatori politika i nadzornici medija

Ključne značajke / metodologija:

- Potiče korisnike da pitaju: **"Tko je vlasnik ovog prodajnog mjesta?"** i **"Koji su njihovi interesi?"**
- Promiče **istraživanje financijskih, političkih ili ideoloških pripadnosti** vlasnika medija
- Uči korisnike da prepoznaju kako **vlasničke strukture mogu utjecati na uredničku politiku**
- Savjetuje pomniji nadzor kada medijske kuće **izvještavaju o političkim ili poslovnim suparnicima** svojih vlasnika

- Navodi primjere pristranosti povezane s vlasništvom u izvješćivanju u različitim zemljama
- Nadopunjuje pitanja poput *"Tko piše?"* i *"Za koga pišu?"*

Korištene tehnologije:

- Koncept internetske baze **podataka o vlasništvu nad medijima ili alata za mapiranje**
- Integracija dodatka ili platforme koja otkriva podatke o vlasništvu pored novinskih članaka
- Pomoćni materijali kao što su infografike, vlasnička stabla i studije slučaja

Status:

Razvijen kao obrazovni modul i alat za zagovaranje; idealno za uključivanje u programe digitalne pismenosti, nastavne planove i programe novinarstva i građanske radionice.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte **prototip platforme ili vizualnog alata za mapiranje vlasništva**
- Integrirajte se u DECIDE kao značajku **"Media Transparency Checker"**
- Udružite se s organizacijama koje prate vlasništvo nad medijima diljem Europe (npr. Reporteri bez granica, Media Ownership Monitor)
- Izradite komplete za radionice na razini škole i sveučilišta sa stvarnim primjerima iz lokalnih medija

Obrazovanje o medijskoj pismenosti

Istraživanje provedeno u Hrvatskoj pokazalo je da više od polovice građana podupire inicijative za povećanje prisutnosti sadržaja koji će educirati djecu u školama o medijskoj pismenosti. Iako je potrebno da državne vlasti donesu posebne zakonske izmjene kako bi se to provelo, stvarna promjena dolazi odozdo prema gore. Građanima, a posebno roditeljima, preporučuje se **da svoju djecu i mlade od malih nogu educiraju o sveobuhvatnoj i strukturiranoj analizi sadržaja, a posebno paze da ih ne izlažu sadržajima koje ne mogu kritički obraditi**. Na primjer, posebno je opasno dopustiti djeci koja još uvijek razvijaju kognitivne i motoričke vještine da prerano pristupe alatima umjetne inteligencije. Djecu treba obrazovati na strukturiran način kako bi koristili alate umjetne inteligencije kako bi poboljšali vlastitu kreativnost, a ne da bi je zamijenili.

Naziv alata/projekta: Medijska pismenost počinje rano: obrazovanje sljedeće generacije

Kratak opis:

Inicijativa koju pokreće zajednica koja naglašava potrebu za strukturiranim obrazovanjem o medijskoj pismenosti za djecu i mlade, s fokusom na rani razvoj kritičkog razmišljanja i odgovorno korištenje digitalnih alata i alata umjetne inteligencije.

Svrha / problem koji rješava:

Unatoč snažnoj javnoj podršci medijskoj pismenosti u školama, formalna provedba i dalje je spora. U međuvremenu, djeca su sve više izložena nefiltriranom sadržaju – uključujući manipulativne narative i materijal generiran umjetnom inteligencijom – bez alata za kritičko tumačenje. Ova inicijativa osnažuje **roditelje, odgajatelje i zajednice** da poduzmu mjere pružanjem strukturiranih putova učenja za medijsku pismenost mladih od rane dobi.

Ciljana publika:

- Djeca i mladi
- Roditelji i skrbnici
- Nastavnici i školski administratori
- Organizacije civilnog društva
- Kreatori politika i lokalne vlasti

Ključne značajke / metodologija:

- Zalaže se za **provedbu medijske pismenosti odozdo prema gore** kod kuće i u lokalnim zajednicama
- Potiče **obrazovanje roditelja** o medijskoj svijesti i odgovornoj upotrebi digitala
- Upozorava na preranu i nenadziranu upotrebu **alata umjetne inteligencije** od strane djece u kognitivnom razvoju
- Podupire strukturirane smjernice primjerene dobi o tome kako upotrebljavati umjetnu inteligenciju kao alat za **kreativnost**, a ne kao zamjenu
- Promiče uključivanje medijske pismenosti u školske programe kao izbornu **ili interdisciplinarnu komponentu**
- Ističe nacionalna istraživanja (npr. hrvatska javna potpora i podaci) kako bi se potaknula šira provedba

Korištene tehnologije:

- Obrazovni kompleti, aplikacije za učenje temeljene na pričama i interaktivni vodiči za roditelje i učitelje
- Opcionalni AI alati dizajnirani posebno za sigurnu, vođenu obrazovnu upotrebu djece
- Predlošci kurikuluma za integraciju u postojeće predmete u učionici

Status:

Model javne svijesti i zagovaranja; spremni za raspoređivanje u školama, roditeljskim grupama i centrima za mlade, s potencijalom za širenje u nacionalnu obrazovnu politiku.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Izradite planove lekcija o medijskoj pismenosti **otvorenog koda** za različite dobne skupine
- Udružite se s ministarstvima obrazovanja i nevladinim organizacijama za pilot programe
- Pokrenite **tečajeve obuke za roditelje i nastavnike** o tome kako usmjeriti korištenje medijskih sadržaja kod kuće
- Integrirajte vodiče za umjetnu inteligenciju i vježbe kreativnosti za sigurnu upotrebu u centar za obrazovanje mladih platforme DECIDE
- Potičite nacionalne zakonskepromjene kako bi se medijska pismenost uključila u javne obrazovne sustave

Provjera nekoliko valjanih izvora

Istraživači koji proučavaju primjenu umjetne inteligencije iz komunikacijske i tehno-znanstvene perspektive sustavno upozoravaju da umjetna inteligencija nema sposobnost stvaranja, već reprodukcije postojećeg sadržaja. Građanima se savjetuje da **prilikom pregledavanja informacija, posebno audiovizualnog sadržaja, obraćaju pažnju na detalje i da ih se ne navodi, kao što su mnogi mediji, na senzacionalistička objašnjenja i** da **nikada ne donose ishitrene zaključke osim ako nisu provjerili vjerodostojnost sadržaja u više vjerodostojnih i valjanih izvora**. Kreatori sadržaja koji vještom upotrebom umjetne inteligencije pokušavaju manipulirati javnošću nisu uvijek toliko vješti, pa će građani pomnijim promatranjem, detaljnijom analizom sadržaja i pažljivim čitanjem često uočiti obrasce stvaranja prisutne u umjetnoj inteligenciji te se na taj način učinkovitije zaštititi od manipulacije.

Naziv alata/projekta: Kultura unakrsne provjere: provjera prije vjerovanja

Kratak opis:

Inicijativa za podizanje svijesti o provjeri kojom se građani potiču da konzultiraju više vjerodostojnih izvora, posebno kada naiđu na senzacionalistički sadržaj ili sadržaj generiran umjetnom inteligencijom, prije donošenja zaključaka ili razmjene informacija.

Svrha / problem koji rješava:

Digitalni informacijski krajolik sve je više naseljen **sadržajem recikliranim umjetnom inteligencijom**, djelomičnim istinama i manipuliranim medijima. Mnogi korisnici, privučeni brzim ili emocionalnim interpretacijama, ne uspijevaju provjeriti što konzumiraju. Ovaj projekt njeguje **naviku unakrsne provjere**, pomažući korisnicima da se zaštite od dezinformacija tražeći potvrdu iz različitih i neovisnih izvora.

Ciljana publika:

- Javnost
- Mladi i studenti
- Edukatori i medijski treneri
- Potrošači i korisnici internetskog sadržaja
- Građanski novinari i kreatori sadržaja

Ključne značajke / metodologija:

- Educira korisnike o tome kako prepoznati **obrasce tipične za sadržaj generiran umjetnom inteligencijom** (ponavljanje, generičke fraze, emocionalno uokvirivanje)
- Promiče načelo **"provjeri prije nego što pojačate"** – posebno za audiovizualni sadržaj
- Upozorava na **medijski senzacionalizam** i potiče kritičko promatranje i sporu interpretaciju
- Potiče savjetovanje sa **znanstvenim, institucionalnim i višeperspektivnim izvorima** prije formiranja mišljenja
- Uključuje vizualne primjere i **kontrolne popise za procjenu vjerodostojnosti medija**

Korištene tehnologije:

- Interaktivni alat ili kontrolni popis za vođenje **detaljne provjere valjanosti izvora**
- Moduli mikroučenja o **prepoznavanju karakteristika sintetičkih medija**
- Prototip proširenja preglednika koji označava neprovjerene tvrdnje ili tvrdnje iz jednog izvora

Status:

Spreman za razvoj kao edukativni alat, modul radionice ili dodatak za podršku odgovornoj obradi informacija.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Napravite **interaktivni modul za učenje ili mobilni kviz**: "Možete li uočiti sadržaj napravljen od umjetne inteligencije?"
- Integrirajte kontrolni popis u alat za građane platforme DECIDE
- Razvijte digitalni "Cross-Check Assistant" – mali alat za vođenje korisnika kroz provjeru valjanosti sadržaja u stvarnom vremenu
- Pokrenite izazove zajednice ili radionice za promicanje prakse "sporih medija" i pažljivog pronalaska

Uzimanje u obzir različitih kutova gledanja

Osjetljive teme poput ratnih sukoba i ljudske patnje izazivaju najjače emocije kod promatrača i potiču ih na hitniju i odlučniju reakciju. Međutim, upravo je takav sadržaj najbolji mehanizam za kognitivni rat, odnosno ciljano djelovanje jedne ili obje sukobljene strane, koje širenjem nepouzdanog, uređenog i umjetnom inteligencijom generiranog sadržaja nastoje pridobiti senzibilitet svjetske javnosti za vlastite određene ciljeve. Propaganda se stoljećima kroz povijest koristila kao mehanizam za kontrolu masa. U tom kontekstu, građanima se preporučuje da **obrate posebnu pozornost i konzultiraju izvore koji dolaze iz različitih kutova i s različitih strana**. Građani moraju biti svjesni da u osjetljivim pitanjima postoji propagandna aktivnost svih sukobljenih strana i da je za donošenje sveobuhvatnih sudova potrebno ne samo tražiti djeliće istine čitajući propagandne brošure sukobljenih strana, već se i temeljito educirati o pozadini sukoba – povijesti, kultura i vjerska pravila sukobljenih strana. Istina o određenom problemu i fenomenu, a posebno o sukobima, nikada ne leži samo u jednoj vijesti, snimci ili dokumentu; slojevitiji je i zahtijeva dublje razumijevanje i analizu.

Naziv alata/projekta: Više kutova, dublja istina: snalaženje u sukobima u medijima

Kratak opis:

Obrazovni modul i reflektivna praksa koja uči građane da analiziraju osjetljive teme – kao što su rat i humanitarne krize – kroz leću iz više perspektiva, prepoznajući propagandu i emocionalnu manipulaciju na svim stranama.

Svrha / problem koji rješava:

Visoko emocionalni i polarizirajući događaji često se iskorištavaju za **kognitivno ratovanje** – gdje se narativi generirani umjetnom inteligencijom ili snažno odabrani narativi koriste za utjecanje na javno mnijenje. Mnogi građani reagiraju na temelju prvog dojma ili jednostranih iskaza. Ova inicijativa razvija kritičku otpornost potičući dublje istraživanje, povijesno razumijevanje i **komparativnu analizu izvora** kako bi se izbjeglo upadanje u propagandne zamke.

Ciljana publika:

- Javnost
- Mladi i studenti
- Novinari i kustosi sadržaja
- Nastavnici povijesti, medija ili građanskog odgoja i obrazovanja

- Civilno društvo uključeno u odgovor na sukobe ili zagovaranje

Ključne značajke / metodologija:

- Educira korisnike o emocionalnom **uokvirivanju konfliktnih medija** i ulozi propagande
- Naglašava važnost savjetovanja s **izvorima s više strana** u sukobu
- Promiče istraživanje povijesnog**, kulturnog i vjerskog konteksta** iza osporavanih narativa
- Uči da **je istina u sukobu slojevita**, često zahtijeva dugo čitanje i kontekstualno učenje
- Nudi smjernice za izbjegavanje brzih prosudbi na temelju emocionalno nabijenih vizualnih elemenata ili pojedinačnih izvješća
- Uvodi koncept kognitivnog **ratovanja** kao proširenja tradicionalne propagande digitalnog doba

Korištene tehnologije:

- Interaktivno pripovijedanje ili simulacije zamjene uloga koje prikazuju suprotstavljene narative
- Alati za mapiranje sukoba koji vizualno prikazuju različite medijske perspektive
- Zbirke resursa s komentarima koje nude kontrastne članke na istu temu

Status:

Obrazovna metodologija s potencijalom za integraciju u radionice analize sukoba, obuku medijske pismenosti i DECIDE-ove obrazovne module.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte **"čitač s dvostrukom perspektivom"** koji pokazuje kako isti događaj prikazuju različiti mediji
- Integrirajte se u nastavu građanskog odgoja ili škole novinarstva kao skup alata temeljenih na slučajevima
- Izradite odabranu arhivu izvješćivanja o globalnim sukobima s visokim kontrastom u svrhu obuke
- Izradite vodiče za preuzimanje o tome **kako dekodirati emocionalno manipulativne medije**

Umjetna inteligencija

Alati umjetne inteligencije mogu se koristiti za ciljano obrazovanje, posebno u kontekstu, primjerice, pronalaženja jedinica relevantne znanstvene i stručne literature putem kojih se može educirati o određenom problemu koji zahtijeva dubinsku analizu i razumijevanje. **Alati umjetne inteligencije nikako se ne smiju koristiti kao krajnji izvor, već kao pomoć u rješavanju** ne samo ovog, već i svih prethodno predviđenih smjernica.

Naziv alata/projekta: Umjetna inteligencija kao pomoćnik, a ne autoritet

Kratak opis:

Načelo medijske pismenosti i pristup digitalnom obrazovanju koji alate umjetne inteligencije pozicionira kao korisne suputnike u istraživanju i učenju, a ne kao krajnje izvore istine ili prosudbe.

Svrha / problem koji rješava:

AI tehnologije sve se više koriste za sažimanje, tumačenje, pa čak i generiranje medijskog sadržaja. Iako ovi alati mogu poboljšati pristup informacijama i podržati kritičko istraživanje, oni također nose rizike od pristranosti, dezinformacija i pretjeranog pojednostavljenja. Ova inicijativa usmjerava korisnike u razumijevanju **kada i kako odgovorno koristiti umjetnu inteligenciju**, posebno u istraživanju i evaluaciji sadržaja, bez pretjeranog oslanjanja na njezine rezultate.

Ciljana publika:

- Studenti i istraživači
- Nastavnici
- Kreatori sadržaja
- Javnost
- Treneri digitalne pismenosti

Ključne značajke / metodologija:

- Promiče umjetnu inteligenciju kao alat za **pronalaženje i organiziranje** relevantnih akademskih i stručnih izvora
- Upozorava na korištenje umjetne inteligencije kao konačnog **autoriteta** za činjenice ili složene teme
- Potiče usporedbu sažetaka generiranih umjetnom inteligencijom **s originalnim izvorima i recenziranim istraživanjima**

- Podučava kritičko promišljanje **o ograničenjima umjetne inteligencije**, uključujući halucinacije, zastarjele podatke i inherentne predrasude
- Podržava integraciju AI alata u **vođena obrazovna okruženja** za dublje učenje i analizu

Korištene tehnologije:

- Akademske tražilice i baze podataka literature poboljšane umjetnom inteligencijom (npr. Semantic Scholar, Elicit)
- AI pomoćnici za pisanje sa **smjernicama za odgovorno korištenje**
- Vodiči i alati za strukturiranu obrazovnu upotrebu umjetne inteligencije (npr. "AI za istraživače 101")

Status:

Vodeće načelo i koncept praktičnog modula za digitalnu pismenost i obrazovanje; pogodan za trenutnu integraciju u DECIDE-ovu platformu i radionice.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte **korisnički vodič o etičkoj upotrebi umjetne inteligencije u istraživanju i učenju**
- Napravite kontrolni popis za provjeru valjanosti izlaza generiranih umjetnom inteligencijom u odnosu na izvorni materijal
- Pokrenite tečajeve obuke ili skupove alata za nastavnike o **tome kako poučavati s alatima umjetne inteligencije (i o njima)**
- Uključite sadržaj o pismenosti o umjetnoj inteligenciji u šire module DECIDE usmjerene na provjeru činjenica i kritičko razmišljanje

Co-funded by the European Union

Analiza problema na internetskim platformama

Jedan od alata koji bi svakako doprinio borbi protiv dezinformacija bilo bi **stvaranje internetske platforme** na kojoj bi, po uzoru na znanstvenu zajednicu, **građani mogli sami objavljivati analize pojedinačnih problema**, slijedeći određeni skup strukturiranih pravila i nakon dvostruke revizije tekstova. Internetske baze podataka tako bi građanima omogućile izravan utjecaj na stvaranje sadržaja u koje su izgubili povjerenje zbog otuđenja medija i sveprisutnih manipulacija. Stvaranje više takvih platformi i potencijalna specijalizacija platformi koje bi objavljivale autonomna istraživanja bez ikakvog oblika cenzure omogućilo bi građanima da budu sveobuhvatnije informirani i da donose prosudbe na temelju mnogo strukturiranijeg okvira od klasičnih medija, koji imaju niz problema s vjerodostojnošću.

Naziv alata/projekta: Civic Review Hub: platforma za analizu problema pod vodstvom građana

Kratak opis:

Predložena internetska platforma koja osnažuje građane da objavljuju strukturirane, recenzirane analize aktualnih problema – po uzoru na akademsko objavljivanje – kao alternativu narativima mainstream medija.

Svrha / problem koji rješava:

S padom povjerenja u tradicionalne medije i raširenom manipulacijom, mnogi se građani osjećaju otuđenima od informacijskog okruženja. Ovaj projekt nudi alternativu: **transparentan, participativan prostor** u kojem pojedinci mogu doprinijeti istraživanjima i analizama u skladu s **jasnim standardima**, koje pregledavaju kolege. Demokratizira stvaranje znanja i potiče **rigorozno, neovisno razmišljanje**.

Ciljana publika:

- Zabrinuti građani
- Lokalni istraživači i analitičari
- Grupe civilnog društva
- Nastavnici i studenti
- Novinari i zagovornici medijske reforme

Ključne značajke / metodologija:

- Pruža platformu za objavljivanje utemeljenu **na korisnicima** sa strukturiranim smjernicama za podnošenje
- Provodi **postupke dvostrukog ocjenjivanja** nadahnute akademskim stručnim ocjenjivanjem
- Potiče objavljivanje autonomnog **sadržaja o aktualnim pitanjima** utemeljenog na dokazima
- Podržava tematsku specijalizaciju (npr. pristranost medija, etika umjetne inteligencije, slučajevi dezinformacija)
- Cilj je stvoriti **decentraliziranu mrežu znanja** bez uredničke cenzure ili utjecaja
- Potiče **učenje u zajednici i odgovornost za sadržaj**

Korištene tehnologije:

- Platforma za online objavljivanje i moderiranje s arhitekturom recenzije
- Kontrola verzija i zapisnici transparentnosti za svaku analizu
- Pretraživa baza podataka s filtrima prema temi, regiji i ocjeni vjerodostojnosti

Status:

Projekt u konceptualnoj fazi spreman za razvoj kao prototip platforme ili pilot inicijative u suradnji s organizacijama građanske tehnologije.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Dizajnirajte **lagani MVP (*minimum viable product*/minimalno održiv proizvod)** sa strukturiranim tijekom rada za podnošenje i pregled
- Regrutirajte rane korisnike sa sveučilišta, nevladinih organizacija i građanskih istraživačkih zajednica
- Udružite se s DECIDE-om kako biste integrirali **portal "Istraživanje zajednice"**
- Razvijajte mehanizme povjerenja i zaštitne mjere za moderiranje sadržaja radi održavanja kvalitete i integriteta
- Pokrenite pilot-slučajeve s ograničenim temama (npr. vlasništvo nad medijima, digitalna prava, političko oglašavanje)

Procjena vjerodostojnosti sadržaja

Osim online platforme koja bi mogla objavljivati analize sadržaja i pojedinačnih problema prema standardima znanstvene zajednice, preporučuje se i pokretanje online platforme i/ili stranice društvenih medija na kojoj bi svi članovi mogli **procijeniti vjerodostojnost objavljenog sadržaja**. Ova vrsta procjene vjerodostojnosti pridonijela bi demokratizaciji medijskih tekstova i potaknula kreatore sadržaja da pišu više na temelju provjerenih i vjerodostojnih činjenica i podataka.

Naziv alata/projekta: CredScore: ocjene vjerodostojnosti koje pokreće zajednica

Kratak opis:

Interaktivna platforma ili proširenje društvenih medija gdje korisnici mogu zajednički procijeniti vjerodostojnost objavljenog sadržaja, pomažući u demokratizaciji evaluacije medija i promicanju odgovornosti među kreatorima sadržaja.

Svrha / problem koji rješava:

Iako medijski potrošači sve više prepoznaju dezinformacije, često im nedostaju **interaktivni načini za osporavanje ili označavanje** upitnog sadržaja. Omogućavajući korisnicima da kolektivno ocjenjuju i komentiraju **vjerodostojnost, izvor** i transparentnost objavljenih tekstova, ova inicijativa osnažuje javnost da sudjeluje u demokratskijem medijskom **ekosustavu**, potičući kreatore sadržaja da daju prednost točnosti i činjeničnom integritetu.

Ciljana publika:

- Javnost
- Digitalne zajednice i forumi za raspravu
- Kreatori sadržaja i neovisni novinari
- *Fact-checkeri* i medijski monitori
- Studenti i nastavnici

Ključne značajke / metodologija:

- Omogućuje korisnicima dodjeljivanje **ocjene vjerodostojnosti** (npr. činjenična točnost, transparentnost izvora, razina pristranosti)
- Uključuje polja za objašnjenje u kojima korisnici mogu **citirati izvore ili nedoumice** koje podupiru njihove ocjene
- Objedinjuje doprinos zajednice u **profile vjerodostojnosti sadržaja**

- Nagrađuje **konstruktivne povratne informacije i informirane procjene** putem sustava reputacije ili moderiranja
- Potiče **kulturu promišljene medijske potrošnje** i javne odgovornosti
- Opcionalna integracija s društvenim medijima za označavanje sadržaja u feedovima korisnika

Korištene tehnologije:

- Sustav bodovanja vjerodostojnosti koji generiraju korisnici (ocjene dobivene od mnoštva)
- Moderirani sustav komentara/recenzija s metrikom povjerenja
- API integracija za glavne platforme društvenih medija i proširenja preglednika

Status:

Idejno rješenje; može se razviti kao samostalna platforma ili integrirati u postojeće alate DECIDE ili inicijative za provjeru činjenica.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte **prototip mobilne ili web platforme** za ocjenjivanje sadržaja
- Udružite se s postojećim organizacijama za provjeru vijesti i civilnu tehnologiju
- Koristite pilot zajednice s ograničenim skupom tema (npr. zdravlje, izbori, vijesti povezane s umjetnom inteligencijom)
- Stvorite "Nadzornu ploču vjerodostojnosti" **kojoj je domaćin DECIDE** kako bi građani mogli zajednički pratiti i ocjenjivati članke
- Pokrenite kampanje za poticanje etičkog i odgovornog stvaranja sadržaja uz transparentne povratne informacije javnosti

Označavanje dezinformacija

Problem dezinformacija raširen je upravo zbog velikog utjecaja društvenih mreža. Iako korisnici društvenih mreža imaju mogućnost blokiranja sadržaja i profila koji šire dezinformacije i govor mržnje, trebala bi postojati mogućnost uvođenja posebnog **oblika reakcije, oznake, koja bi na lako uočljiv način ukazivala na to da se radi o dezinformaciji**.

Naziv alata/projekta: DisinfoTag: vizualno označavanje dezinformacija na internetu

Kratak opis:

Sustav označavanja koji pokreću korisnici osmišljen za jasno označavanje dezinformacija na društvenim platformama ili internetskim stranicama za razmjenu medija, pomažući drugim korisnicima da na prvi pogled prepoznaju i dovedu u pitanje obmanjujući sadržaj.

Svrha / problem koji rješava:

Platforme društvenih medija i dalje su primarni vektori dezinformacija, a iako korisnici mogu blokirati ili prijaviti štetan sadržaj, ti su mehanizmi često **reaktivni i skriveni**. Ovaj projekt predlaže **proaktivan, vidljiv sustav označavanja dezinformacija**, osnažujući zajednicu da signalizira upitan sadržaj i smanji njegov utjecaj prije nego što se dalje širi.

Ciljana publika:

- Korisnici društvenih mreža
- Programeri i moderatori platforme
- Aktivisti za digitalna prava
- Edukatori i osobe koje rade s mladima
- Kreatori sadržaja i grupe za nadzor

Ključne značajke / metodologija:

- Omogućuje korisnicima da označe **sadržaj za koji** se sumnja da ima dezinformacije pomoću prepoznatljivog vizualnog markera **ili "DisinfoTag"**
- Oznake se mogu pojaviti na sadržaju u *feedovima*, grupama ili porukama kao upozorenje **prvog reda**
- Mogućnost uključivanja **objašnjenja zajednice ili poveznice na provjerena opovrgavanja činjenica**
- Dizajniran kao **alat bez cenzure** – ne uklanja sadržaj, već dodaje kontekst i upozorenje
- Potiče **digitalnu odgovornost i informirane navike dijeljenja**

Korištene tehnologije:

- Proširenje preglednika ili mobilni dodatak za označavanje i preklapanja upozorenja
- Potencijalna integracija s društvenim platformama putem API-ja (ako je dopušteno)
- Zajednička baza podataka za označavanje (povezana s procjenama vjerodostojnosti i provjeriteljima činjenica)

Status:

Koncept faze dizajna s jasnim putem implementacije putem alata preglednika ili kao značajka na građanskim platformama kao što je DECIDE.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte **beta verziju proširenja preglednika DisinfoTag**
- Izradite smjernice **za odgovorno označavanje** i izbjegavanje zlouporabe ili pogrešne upotrebe
- Surađujte s platformama i nevladinim organizacijama za civilnu tehnologiju na testiranju slučajeva upotrebe i izvješćivanju o povratnim informacijama
- Uključite u DECIDE-ov korisnički alat kao značajku za zajedničku procjenu i označavanje dezinformacija
- Istražite veze s postojećim inicijativama kao što su EDMO ili IFCN kako biste uskladili označavanje s provjerenim izvorima

Provođenje kampanja i podizanje svijesti

Ideal pune medijske pismenosti zahtijeva od krajnjeg korisnika ne samo obrazovanje, već i internalizaciju, odnosno razumijevanje da konzumacija nekvalitetnih medijskih sadržaja izravno narušava stabilnost poretka liberalno-demokratskih društava. U tom kontekstu preporučuje **se provođenje kampanja podizanja svijesti o važnosti demokratskog odlučivanja i demokratskog sudjelovanja** svih građana, što se djelomično može postići i provedbom prethodnih smjernica i provođenjem takvih edukativnih kampanja. Podizanje svijesti o važnosti svakog člana zajednice za opću dobrobit društva kao zajednice ključni je oblik koji može poboljšati stanje medijske pismenosti.

Naziv alata/projekta: Razmislite prije nego što podijelite: kampanje za podizanje svijesti o medijskoj pismenosti

Kratak opis:

Javna obrazovna inicijativa osmišljena za promicanje svijesti o medijskoj pismenosti kao demokratskoj odgovornosti, koja potiče građane da prepoznaju društvene posljedice konzumiranja i širenja nekvalitetnih informacija.

Svrha / problem koji rješava:

Samo obrazovanje nije dovoljno – trajna medijska pismenost zahtijeva **internalizaciju**, gdje pojedinci razumiju kako njihovo medijsko ponašanje utječe na šire zdravlje liberalno-demokratskih društava. Ova inicijativa koristi ciljane kampanje za buđenje građanske odgovornosti, **povezivanje svakodnevnih medijskih navika s demokratskim sudjelovanjem** i nadahnuće zajednica da usvoje kritičke medijske prakse.

Ciljana publika:

- Javnost
- Mladi i glasači koji prvi put glasaju
- Lokalne zajednice i građanske skupine
- Institucije javnog sektora
- Medijski potrošači na svim razinama pismenosti

Ključne značajke / metodologija:

- Pokreće vizualno privlačne, emocionalno rezonantne kampanje za **povezivanje medijske pismenosti s demokratskim zdravljem**

- Ističe kako **ponašanje pojedinaca (npr. dijeljenje lažnih vijesti)** utječe na povjerenje, institucije i društvenu stabilnost
- Promiče rasprave i **javna obrazovna događanja u cijeloj zajednici**
- Potiče sudjelovanje kroz **obećanja, javne izazove i dijeljenje kreativnog sadržaja**
- Može biti povezan s izborima, lokalnim inicijativama za donošenje odluka ili školskim građanskim odgojem

Korištene tehnologije:

- Alati za kampanje na društvenim mrežama
- Tiskani i video materijali za škole, knjižnice i javne prostore
- Interaktivni alati za građansku pismenost (npr. kvizovi, simulacije, videozapisi svjedočanstava)
- Odredišne stranice kampanje integrirane s drugim alatima na platformi DECIDE

Status:

Odmah se može rasporediti; prilagodljiv za različite zemlje, zajednice i kontekste kampanje – idealan za korištenje kao popratna inicijativa za više tehničkih ili obrazovnih alata.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte niz **predložaka kampanja spremnih za upotrebu** (slogani, vizualni elementi, priče) za partnere diljem EU-a
- Pokrenite kampanju u zemljama partnera DECIDE s lokalnom prilagodbom
- Udružite se sa školama, općinama i nevladinim organizacijama kako biste **koordinirali stvarne akcije** povezane s ciljevima kampanje
- Uključite resurse kampanje u Priručnik kao materijale za preuzimanje za replikaciju i skaliranje

Otkrivanje umjetno stvorenog sadržaja

Osim stvaranja *deepfakea* i drugog lažnog sadržaja, alati umjetne inteligencije mogu se koristiti i kao mehanizam za borbu protiv njih jer mogu itekako valjano prepoznati sadržaj stvoren umjetnom inteligencijom. Građane je potrebno **educirati o tome kako koristiti umjetnu inteligenciju za prepoznavanje umjetno stvorenog sadržaja**.

Naziv alata/projekta: Uočite „sintetičko“: otkrivanje sadržaja generiranog umjetnom inteligencijom

Kratak opis:

Alat za digitalnu pismenost i obrazovni modul koji uči građane kako prepoznati i provjeriti sadržaj stvoren pomoću umjetne inteligencije – uključujući *deepfakeove*, automatski generirane tekstove i manipulirane slike.

Svrha / problem koji rješava:

Sadržaj generiran umjetnom inteligencijom sve se više koristi za širenje dezinformacija u uvjerljivim formatima koje je teško otkriti. Od lažnih vijesti do „sintetičkih“ videa, ti se alati koriste kao oružje – ali AI također može biti dio rješenja. Ovaj projekt osnažuje građane da odgovorno koriste umjetnu inteligenciju za **prepoznavanje, izlaganje i provjeru umjetnog sadržaja**, jačajući individualnu obranu od digitalne manipulacije.

Ciljana publika:

- Javnost
- Mladi i digitalni učenici
- Edukatori i medijski treneri
- Novinari i provjeravatelji činjenica
- Organizacije građana i skupine za nadzor

Ključne značajke / metodologija:

- Obučava korisnike da otkriju **uobičajene obrasce i nedostatke u sadržaju generiranom umjetnom inteligencijom** (npr. vizualni artefakti, ujednačenost u tekstu)
- Uvodi besplatne alate za otkrivanje umjetne inteligencije **otvorenog koda** (npr. deepfake detektore, analizatore metapodataka)
- Objašnjava razliku između ljudskih i AI generiranih obrazaca pisanja ili govora
- Potiče upotrebu umjetne inteligencije **kao pomoćnog alata** za provjeru valjanosti, a ne samo kao generatora

- Promiče oprez pri tumačenju visoko uglađenog, ali neprovjerenog medijskog sadržaja

Korištene tehnologije:

- Alati za otkrivanje deepfakea (npr. Deepware, Hive, Reality Defender)
- Obrnute tražilice slika/videozapisa
- AI detektori pisanja (npr. GPTZero, ZeroGPT, Turnitin AI dame)
- Dodaci za analizu metapodataka za slike i videozapise

Status:

Obrazovni modul visokog prioriteta; spreman za uključivanje u programe obuke medijske pismenosti i za integraciju u platformu DECIDE kao javni resurs.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte **detaljne vodiče** za upotrebu alata za otkrivanje umjetne inteligencije
- Pokrenite radionice ili kratke tečajeve: *"Je li ovo stvarno?"* za škole i građane
- Integrirajte značajke otkrivanja i videozapise s objašnjenjima u odjeljak medijske pismenosti DECIDE-a
- Izradite resurse za učionicu i infografike za preuzimanje: *"5 znakova medija generiranih umjetnom inteligencijom"*
- Surađujte s razvojnim inženjerima kako biste poboljšali mogućnosti višejezičnog otkrivanja

Radionice kritičkog mišljenja

Izgradnja kritičkog razmišljanja ključna je za prepoznavanje manipulativnog sadržaja, skrivenog oglašavanja, dezinformacija i dezinformacija. Stoga bi građanima, a posebno mlađim generacijama, trebalo omogućiti **sudjelovanje u radionicama kritičkog mišljenja** na kojima će biti predstavljeni tekstovi i sadržaji koji će se morati interpretirati u zadanom roku. Kroz takvu obuku građani će biti osnaženi da prepoznaju slojeve narativa i omogućit će im se jasnije razlikovanje informacija, što je korisno s jedne strane u svladavanju medijske pismenosti, ali i u drugim sferama individualnog života i demokratskog sudjelovanja. Takvo obrazovanje treba provoditi kroz škole i organizacije civilnog društva.

Naziv alata/projekta: Kritički razmišljajte: radionice medijske pismenosti za sve uzraste

Kratak opis:

Praktični model radionice osmišljen za obuku građana – posebno mladih – u tehnikama kritičkog razmišljanja kako bi dekonstruirali medijski sadržaj, prepoznali manipulaciju i razvili neovisnu prosudbu.

Svrha / problem koji rješava:

Medijska manipulacija uspijeva kada publika pasivno konzumira sadržaj. Bez jakih vještina kritičkog mišljenja, veća je vjerojatnost da će pojedinci nasjesti na dezinformacije, emocionalno nabijene narative i suptilne oblike uvjeravanja. Ove radionice nude **praktičnu obuku** o tome kako čitati između redaka, **preispitivati pretpostavke** i oblikovati zaključke utemeljene na dokazima – vještine koje se protežu izvan medijske pismenosti u obrazovanje, građanski život i demokraciju.

Ciljana publika:

- Mladi i srednjoškolci
- Studenti
- Edukatori i građanski treneri
- Šira javnost i cjeloživotni učenici
- Organizacije civilnog društva i društveni centri

Ključne značajke / metodologija:

- Interaktivne sesije u kojima sudionici **analiziraju stvarne medijske sadržaje** (članke, videozapise, objave) pod vremenskim pritiskom

- Vježbe za **prepoznavanje logičkih zabluda**, emocionalne manipulacije i suptilne pristranosti
- Naglasak na rastavljanju složenih tekstova na **narativne slojeve i namjeru**
- Uključuje rasprave, simulacije i grupna razmišljanja za **internalizaciju kritičkih navika**
- Gradi otpornost na **lažne narative i ideološke manipulacije**

Korištene tehnologije:

- Alati za online i osobne radionice
- Digitalne vježbe i aplikacije za analizu sadržaja u stvarnom vremenu
- Prilagodljivi predlošci za škole i organizacije civilnog društva za vođenje vlastitih treninga
- Interaktivne platforme za učenje (npr. Miro, Kahoot, Google Forms za analizu uživo)

Status:

Model radionice spreman za uvođenje kroz škole, nevladine organizacije i programe zajednice; prikladan za uključivanje u DECIDE kao modul obuke.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte modularni **program obuke** (npr. 60-minutni, 2-satni ili višednevni formati)
- Udružite se s edukatorima za provedbu radionica u školama i knjižnicama
- Stvorite **komplete za obuku trenera** za lokalne facilitatore i vođe mladih
- Integrirajte se s centrom za učenje platforme DECIDE za širok pristup i dijeljenje
- Prikupite povratne informacije sudionika kako biste kontinuirano poboljšavali dizajn radionice

Aktivnosti za najmlađe

Potrebno je izraditi **digitalne edukativne kvizove i provoditi druge aktivnosti primjerene djeci** koje će pomoći usmjeriti njihov interes za razvoj kritičkog mišljenja i medijske pismenosti, u kojima će se na temelju metoda pripovijedanja djeca naučiti prepoznavati lažne vijesti i naučiti razlikovati slojeve narativa. Odgovornosti se kreću od roditelja koji trebaju biti informirani i učiti svoju djecu od malih nogu o razlici između svijeta medija i stvarnog svijeta, dobrim navikama na internetu, do institucija i lokalnih zajednica koje mogu organizirati radionice, dizajnirati igre, tiskati sadržaje poput slikovnica itd.

Naziv alata/projekta: Smart Starts: medijska pismenost za najmlađe

Kratak opis:

Interaktivni program digitalnih i offline aktivnosti prilagođenih djeci, koji koristi pripovijedanje, igre i razigrano učenje za uvođenje temeljnih koncepata medijske pismenosti kao što su prepoznavanje lažnih vijesti i razumijevanje medija naspram stvarnosti.

Svrha / problem koji rješava:

Rano izlaganje digitalnim medijima – često nefiltriranim i manipulativnim – može oblikovati način na koji djeca razumiju svijet. Bez smjernica su osjetljivi na dezinformacije i ne mogu razlikovati zabavu, oglašavanje i činjenični sadržaj. Ova inicijativa pruža **sigurne, strukturirane i dobno primjerene alate** za izgradnju **kritičke svijesti od rane dobi,** potičući obitelji, škole i zajednice da preuzmu zajedničku odgovornost u tom procesu.

Ciljana publika:

- Djeca od 5 do 12 godina
- Roditelji i skrbnici
- Odgajatelji u osnovnim školama
- Knjižničari i vođe zajednice
- Lokalne ustanove i centri za mlade

Ključne značajke / metodologija:

- Koristi **učenje temeljeno na pripovijedanju** kako bi naučila djecu kako prepoznati obmanjujući sadržaj

- Uključuje **digitalne kvizove**, interaktivne igre i zagonetke usmjerene na uočavanje lažnih vijesti
- Promiče razvoj **narativne pismenosti** i medijskog razlučivanja kroz zabavne formate
- Potiče **razgovore roditelja i djece** o sigurnosti na internetu i istinitosti u medijima
- Preporučuje izradu i distribuciju **slikovnica, bojanki i kompleta za radionice**
- Podržava suradnju sa školama, vrtićima i društvenim prostorima

Korištene tehnologije:

- Mobilne aplikacije i igre preglednika za interaktivno učenje
- Resursi za ispis za učitelje i njegovatelje (npr. bilježnice aktivnosti, kartice)
- Video priče i animirana objašnjenja s pojednostavljenim konceptima
- Alati za pripovijedanje potpomognuti umjetnom inteligencijom (pod nadzorom odraslih)

Status:

Obrazovni okvir spreman za razvoj u fizičke i digitalne resurse; idealno za školska partnerstva, lokalne inicijative i uključivanje u odjeljak za mlade platforme DECIDE.

Sljedeći koraci / Potencijal integracije:

- Razvijte i upravljajte aplikacijom **za igru " Detektiv dana"** u kojoj djeca prepoznaju lažne naslove
- Izradite **seriju knjiga priča** koja predstavlja likove koji istražuju istinu iza medijskog sadržaja
- Udružite se s dječjim psiholozima i edukatorima kako biste osigurali razvojno prikladan sadržaj
- Uvodite u vrtiće, u rane školske godine i programe obiteljske opismenjavanja
- Integrirajte "Dječji kutak" na platformi DECIDE s interaktivnim sadržajem koji se može preuzeti

#	Naziv alata / projekta	Područje fokusa	Primarna ciljna publika
1	**Provjeravatelji činjenica**	Kritička procjena provjeravatelja činjenica i njihove pristranosti	Šira javnost, studenti, nastavnici
2	**Upoznajte svoje pravo: pristup informacijama za sve**	Promicanje korištenja zakonskih prava za provjeru informacija putem službenih izvora	Građani, mladi, civilno društvo
3	**Provjera autora: tko stoji iza riječi?**	Procjena vjerodostojnosti i pristranosti kreatora sadržaja	Medijski potrošači, istraživači, studenti
4	**Slijedite vlasnika: razumijevanje pristranosti vlasništva nad medijima**	Istraživanje vlasništva nad medijima i njegova utjecaja na narative	Javnost, novinari, čuvari
5	**Medijska pismenost počinje rano: obrazovanje sljedeće generacije**	Obiteljsko i školsko obrazovanje o digitalnim medijima i umjetnoj inteligenciji	Roditelji, odgajatelji, djeca
6	**Kultura unakrsne provjere: provjera prije vjerovanja**	Poticanje usporedbe više pouzdanih izvora	Studenti, digitalni čitatelji, građani
7	**Više kutova, dublja istina: snalaženje u sukobima u medijima**	Analiziranje sukobljenih narativa s empatijom i kontekstualnom dubinom	Šira javnost, edukatori, aktivisti
8	**Umjetna inteligencija kao pomoćnik, a ne autoritet**	Poučavanje odgovorne i poticajne upotrebe alata umjetne inteligencije u učenju	Istraživači, studenti, šira javnost
9	**Civic Review Hub: platforma za analizu pod vodstvom**	Analiza javnih pitanja pod vodstvom građana	Lokalni istraživači, nevladine organizacije, edukatori
10	**CredScore: ocjene vjerodostojnosti koje pokreće zajednica**	Procjena vjerodostojnosti medijskog sadržaja	Online korisnici, edukatori, kreatori sadržaja
11	**DisinfoTag: vizualno označavanje dezinformacija na internetu**	Korisnički generirano označavanje upitnog sadržaja	Korisnici društvenih medija, građanske platforme
12	**Razmislite prije nego što podijelite: kampanje za medijsko podizanje svijesti o medijskoj pismenosti**	Kampanje za podizanje svijesti o medijskoj pismenosti povezane s demokracijom i građanskom dužnošću	Građani, škole, civilno društvo
13	**Uočite sintetičko: otkrivanje sadržaja generiranog umjetnom inteligencijom**	Osposobljavanje građana za prepoznavanje medija proizvedenih umjetnom inteligencijom	Digitalni korisnici, novinari, mladi
14	**Kritički razmišljajte: radionice medijske pismenosti za sve uzraste**	Praktične radionice za prepoznavanje pristranosti, manipulacije i dezinformacija	Mladi, odgajatelji, cjeloživotni učenici
15	**Smart Starts: medijska pismenost za najmlađe**	Alati prilagođeni djeci koji koriste igre, pripovijedanje i angažman roditelja	Djeca (5–12 godina), roditelji, odgajatelji

Co-funded by the European Union

Zaključak

Izazovno razdoblje dominacije različitih vrsta medija, društvenih mreža i platformi stavlja pred pojedinca potrebu za poznavanjem osnovnih znanja o ulogama medija, stjecanjem kritičkog mišljenja, provjerom i propitkivanjem medijskih sadržaja – potreba za individualnom medijskom pismenošću. Ovladavanjem alatima medijske pismenosti i prihvaćanjem mogućnosti različitih interpretacija od strane različite publike, građani proširuju vlastite vidike i preuzimaju dodatne odgovornosti, što je važno za funkcioniranje demokratskog društva i sudjelovanje u njemu.

Financira Europska unija. Međutim, izražena stajališta i mišljenja samo su stajališta i mišljenja autora i ne odražavaju nužno stajališta i mišljenja Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni tijelo koje dodjeljuje bespovratna sredstva ne mogu se smatrati odgovornima za njih.